

H. Nagy Péter: *Öt modern költő*. Komárom: Selye János Egyetem Tanárképző Kar, 2015. 162 p. ISBN: 978-80-8122-135-4

Hegedűs Orsolya

H. Nagy Péter *Öt modern költő* c. munkája – a könyv előszavát variálva – szerencsésen egyesíti a korszakmonográfia és az egyetemi tankönyv sajátosságait, így használható segédanyagként funkcionálhat a modern magyar költészetéről szóló tanári és bölcsészszakosokhoz. Egyrészt Ady Endre, Babits Mihály, Kosztolányi Dezső, József Attila és Pilinszky János lírájának összekapcsolódó értelmezését nyújtja, a modernitás kontinuitására helyezve a hangsúlyt. Másrészt közli a szóba kerülő versszövegeket (teljes egészében), és az elmélyült munka érdekében a gondolatmenetet megszakítva kérdéseket is megfogalmaz a diákok számára, melyek a művek újabb olvasatait ösztönözhetik.

A könyv elsőként a korszaktudattal foglalkozik, bemutatja, hogy elkerülhetetlené vált a modernség belső korszakolása, majd részletesen tárgyalja a klasszikus modern líra jellemzőit. Hangsúlyozza, hogy a 19. század közepétől megjelenő új lírai alkotásmódok átalakították a romantikus versbeszéd egyik legfőbb sajátosságát, a lírai én megszólalásának közvetlenségét, illetve elvetették a természetihez hasonló szervesség elvére épülő költői képalkotást (az organikus elv) s így a természeti szépség eszményét. Baudelaire költészetéből kiindulva bemutatja továbbá, hogy a szimbolizmus nem annyira egy konkrét költői eszköz alkalmazásaként fogható fel, hanem a modern költészet nyelvhasználatának általános jellemzőjeként, amely a 19. század második felének francia költészetéből kiindulva minden nagyobb európai irodalomban meghatározó szerepet játszott a századfordulón.

Az első fejezet Ady Endre költészetével foglalkozik, részletesen tárgyalva a választott versek nyelvi-poétikai jellemzőit. Ady lírája elsősorban a személyiségbe vetett hiten alapul, és kezdetben kevésbé szembesül a személyiség nyelvi feltételeivel. A szerző az 1912 és 1914 közötti időszak kapcsán tér ki az Ady-líra tradícióhoz való viszonyára, mely igen bonyolult kérdés. Mert míg a költő legtöbb verse – főleg a korai pályaszakaszban – a múlt tagadását nyilvánítja ki (a múltban visszahúzó erőt lát), addig az irodalmi hagyomány több komponensét mégis beépíti a szöveg jelképezésébe. Ady költészete kiváló példáját nyújtja annak, hogy az eredetiség elvére épülő versnyelv nem feltétlenül zárja ki a szövegek közötti kapcsolatok sokrétűségét (pl. *Síjja régi babonának*). A fejezet szerint 1912 körül szemléletbeli módosulás megy végbe Ady lírájában, amely már nem illeszthető egyértelműen a szimbolista-szeccsessziós látásmód kereteihez. E váltás elsősorban a nyelvbe vetett hit megingásával hozható összefüggésbe. Az új nyelvszemlélet kibontakozása azonban nem hatja át a kései Ady-líra egészét, csak egyes versek részleteiben figyelhető meg.

A második rész Babits Mihály rétegzett költészetét elemzi. Babits lírájának korai szakasza a modern gondolati költészet egyik legjelentősebb teljesítménye. Művei számos kulturális utalást tartalmaznak, verseinek összetettsége legalább annyira következik külföldi szerzők ösztönző hatásából (Robert Browning, Algernon Charles Swinburne, Hugo von Hofmannsthal stb.), mint a magyar költészeti tradíció elsajátításából (Vörösmarty Mihály, Arany János stb.). A klasszikus formákhoz való

visszatérés ugyanakkor Babits alkotói pályájának olyan jellegzetessége, mely az avantgárd ellenhatásaként igen sok költői életmű ösztönzőjévé válik. (A 20. századi modern magyar irodalomban ennek kapcsán bontakozik ki az ún. újklasszicizmus a Nyugat kései kánonján belül.) A fejezet a *Csak posta voltál* c. verset helyezi a Babits-kánon lehetséges, későmodern centrumába.

A harmadik fejezet szerint a Nyugat folyóirat köré csoportosuló alkotók közül – poétikai és történeti értelemben – Kosztolányi Dezső életműve válik a 20. századi irodalmi folyamatok további alakulásának legfontosabb ösztönzőjévé. A művészet státuszáról vallott nézetei, szubjektumfelfogása és nyelvszemlélete egyaránt kiemelik esztétikai látásmódját a kortárs horizontból. Nemcsak a didaktikus közéleti és politikai költészet, de Ady küldetéstudata, messianisztikus szempontrendje és Babits morális attitűdje is távol áll tőle. Míg indulása elhelyezhető a klasszikus modernség domináns kérdésirányai között, addig mind a lírában, mind a prózában az avantgárd utáni modernség (későmodernség) tapasztalataig jut el. Elmondható tehát, hogy a modernség eme két fázisa között – egyébként Rilke életművéhez hasonlóan – elsősorban Kosztolányi poétikája teremt kapcsolatot a folytonosság jegyében. Az alkotásaival való szembesülés éppen ezért elengedhetetlen feltétele a jelenkori irodalmiság megértésének is. Kosztolányi költészete a 30-as évek elején olyan szemléleti változásokon megy keresztül, melyek a századelő látásmódjától való eltávolodásként értelmezhetők. A *Számadás* verseit nemcsak az életmű, hanem a modern magyar líra egyik csúcsteljesítményeként kell számon tartanunk.

A negyedik fejezet a 20. századi magyar irodalom egyik legkimagaslóbb és máig legnagyobb hatású, a líraolvasást leginkább meghatározó költőjével, József Attilával foglalkozik. József Attila a klasszikus modern hagyomány és az avantgárd látásmód kettősségének tapasztalatát elsajátítva nyitja meg azt a későmodern költészeti horizontot, melynek Szabó Lőrinc mellett európai rangú képviselője. E két alkotó poétikája szinkronban van az 1930-as évek lírájának európai kezdeményezéseivel, és a magyar irodalmi kánonokban betöltött szerepe is megkérdőjelezhetetlen. József Attila létbölcseleti verseinek tapasztalata olyan válaszokkal járul hozzá a korszakban felmerülő – esztétikai, individuumszemléleti, filozófiai stb. – kérdések árnyalhatóságához, melyek egyben a líranyelv mediális átrendeződését is jelzik. A költészetével való szembesülés tehát elengedhetetlen feltétele a líratörténeti folyamatok és a modernség alakulásának, horizontváltásainak megértéséhez. Az *Eszmélet* világszemlélete, poétikai tapasztalata és az önmegszólító verstípus kivételes színvonalú alkalmazása is jelzi József Attila költészetének – nemzetközileg is mérvadó – korszerűségét.

Az ötödik rész szerint Pilinszky János költészete a modernség záró szakaszának egyik legjelentősebb teljesítménye. Líranyelve – mint olvasható az adott fejezetben – az európai klasszikus modernség avantgárd tradíciókat is magába olvasztó második hullámának hagyományából jön létre, elsősorban a kései József Attila és Szabó Lőrinc formakultúrájára támaszkodva. Pilinszky versei úgy távolodnak el a személyes hangzás eszményétől, hogy az individuumszemléleti jelenléte – a személyes közvetlenség jelzéseinek fokozatos elhalványulásával – egyfajta elvont beszédhelyzetté alakul át. Lírája ily módon a személytelenítés eljárásain keresztül őrzi meg a személyiségértékek európai hagyományának orientáló folytonosságát. Pilinsz-

ky költészetének, de talán az egész 20. századi magyar irodalomnak is az egyik csúcsteljesítménye a *Harmadnapon* című kötet. Mivel e hermetikus tárgyiasságú (zárt belső renden alapuló) líratípust megvalósító kompozícióhoz képest a későbbi kötetek inkább ennek eseti reflexióit tartalmazzák, a szerző ebből emel ki egy olyan verset, az *Apokrif* című alkotást, amely méltán válhatott a magyar irodalmi modernség záró szakaszának egyik legelismertebb darabjává.

Összességében egyetérthetünk a könyv egyik recenziójának, Baka L. Patriknak azon – a Fórum Társadalomtudományi Szemle 2016/2-es számában olvasható – megállapításával, mely szerint H. Nagy munkája „markánsan innovatív értelmezésekkel” járul hozzá a modernség lírájának szakmai-tudományos megközelítéséhez. Ezen a ponton H. Nagy könyve valószínűleg túlmutat a tankönyvektől elvárható horizonton.